

ЕВРОПЕЙСКИТЕ ЕКОЛОГИЧНИ СЕРТИФИКАЦИОННИ НОРМИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИЯ ТУРИЗЪМ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Марина Николова
Стопанска академия „Д. А. Ценов“, Свищов

Резюме

Успехът на туристическата дейност до голяма степен е свързан със състоянието на околната среда, където тя се практикува. Връзката между туризма и околната среда е двустранна. Въпросите свързани с опазването на околната среда все повече се издигат в приоритет на потребителите на агротуристическия продукт. Екологосъобразните туристически услуги набират все по-голяма популярност. Качеството на околната среда все повече се превръща в неразделна част на качествените туристически услуги. Тази чувствителност на съвременния потребител, по отношение на околната среда провокира необходимостта от ефективно и адекватно управление качеството на околната среда. В тази връзка и развитието на селския туризъм в цялото си многообразие преминава през определен етап на екологизация. Естествената селска среда изисква и прилагане и спазване на определени екологични норми. Прилагането на европейските екологични сертификационни норми за развитието на селските хотели и къщи за гости, като екохотели дава предимство на собствениците и ги прави по-конкурентоспособни. Въвеждането на Европейската схема за екомаркировка в България увеличава пазарния дял на екологично чистия туризъм.

Ключови думи: селски туризъм, устойчиво развитие, екологични норми, околна среда.

Key words: rural tourism, sustainable development, ecological standards, environment.

Увод

Туризмът е една от индустриите с най-силен растеж и същевременно е мощен лост за устойчиво развитие и създаване на нови работни места. Днес концепцията за устойчив туризъм намира приложение и се прилага в действие обикновено в места с умерена посещаемост т.е. при по-малко антропогенно въздействие. Много често тя е резултат на инициатива на активисти и новатори, които успяват да мобилизират местните заинтересовани страни. Местните инициативни групи прилагат регламентирани финансови инструменти в рамката на утвърдена стратегия за развитие на района. Главната цел в тази стратегия е защитата и подобряването на автентичността, както и стремеж към увеличаване привлекателността на тяхната територия.

Задължителна норма за всички страни, имащи отношение към туризма трябва да станат световните критерии за устойчивост. По този начин може да се постигне интеграция между туризъм и устойчиво развитие. В тази връзка международната инициатива - „Партньорство за глобални критерии за устойчив туризъм“ е разработила 37 критерии, които в областта на туризма са насочени към следните основни области:

- оптимизация на социално-икономическите ползи от туризма за местните хора;

- ограничаване на отрицателния ефект върху културното наследство;
- намаляване на натиска върху местните общности;
- планиране на устойчивото развитие.

Съвременният туризъм днес фокусира своето внимание върху качествено си развитие. Поради това той насочва вниманието си към практическото приложение на принципите за устойчив туризъм за онези територии, които притежават волята да го организират и управляват.

1. Устойчиво развитие на селския туризъм

1.1. Сертификационни еко-норми

За първи път концепцията за устойчив туризъм е предложена от Федерацията на националните и природните паркове в Европа. Самата концепция произтича от принципите за устойчиво развитие (Рио-1992). Като дефиниция устойчивия туризъм представлява „всяка форма на развитие, устройство или туристическа дейност, която уважава и опазва дългосрочно природните, културните и социалните ресурси и допринася по положителен начин за икономическото развитие и за разцвет на хората, които живеят, работят или пребивават в тези територии“.

В тази връзка и развитието на селския туризъм в цялото си многообразие преминава през определен етап на екологизация. Естествената

селска среда изисква и прилагане и спазване на определени екологични норми. Селският и екотуризмът набират все по-голяма популярност у нас и много хотели в селските райони откриват чудесна възможност за успешно предприемачество в тази икономическа ниша. Но не всеки хотел на тихо и спокойно място извън града може да се определи като еко. Доброволната стандартизация в селския туризъм, наричана още сертификация намира поле за приложение при обекти с различни собственици. Всеки един от обектите е носител на собствената си история и на неговите отличителни характеристики. Именно сертификацията е показателя, който потвърждава спецификата и автентичността на обекта, чрез проверка за съответствие със установените изисквания. Въвеждането на сертификационни норми за определен туристически продукт в никакъв случай не води до унифициране на всички условия, а напротив подчертава уникалността на конкретния обект и задоволява потребностите на потребителите на специализирания продукт, чрез използването на сертификата като доказателство.

Сертификацията е безспорен начин да се докаже внедряването на добрите практики в туризма в областта на опазването на околната среда пред всички заинтересовани страни. Самите сертификати са показател за висок стандарт в обслужването и водят до редица предимства.

Доброволните сертификации насочени към специализиран продукт в сектора на селския туризъм са насочени към предоставянето на услуга, която превръща незабравим престоя на туристите в селска среда. Тук трябва да допълним и ролята на отговорния подход в туризма, при който трябва да се отчитат както опазването на природата, така също и интересите на местната общност. Това са предпоставки за появата на необходимост за доброволна сертификация, която прилага специални изисквания към продукта на селския туризъм и повишава качеството на услугите му по един отговорен начин. По този начин се извършва надграждане на държавната категоризация, където не се включват специфичните изисквания, присъщи за селския туристически продукт.

Въвеждането на сертификационни еко-норми в областта на селския туризъм са свързани с:

- Национална харта Български дом (1999);

- Автентична България (2006).

Първите опити за доброволна сертификация в България са в резултат инициативата на Българската асоциация за алтернативен туризъм (БААТ) - Национална харта Български дом (1999-2004г.). Макар и не прилагане докрай идеите на Хартата, начинанието проправи пътя на европейското финансиране за развитие на селски туризъм. На по-късен етап през 2006 година с помощта на правителствената институция „Американска агенция за международно развитие“ (USAID) е въведена марка за качество „Автентична България“ (българска роза, отпечатана на тракийска монета). За съжаление с тази марка бяха сертифицирани като автентични не само селски къщи, но и определено неавтентични от гледна точка на българската традиция градски хотели (фиг. 1).

Фиг. 1. Марка за качество „Автентична България“

През последните години въпросите, свързани с опазването на околната среда все повече се издигат в приоритет, както на европейските така и на българските потребители на агротуристическия продукт. Екологосъобразните туристически услуги набират все по-голяма популярност, а качеството на околната среда все повече се превръща в неразделна част на качествените туристически услуги. И ако в Европа доброволната сертификация е с над 60 годишно развитие, то у нас едва през последните няколко години си пробива целенасочено път. В тази връзка днес особено популярни са две разпознаваеми европейски асоциации:

- Европейска федерация за селски туризъм (Еврожит) (фиг. 2);
- Европейски център за екологичен и агротуризм (Есеат) (фиг. 3).

Фиг. 2. Лого на Европейска федерация за селски туризъм

Фиг. 3. Лого на Европейски център за екологичен и агротуризм

Това са организации обединяващи национални сдружения за селски туризъм и които прилагат собствени схеми за доброволно сертифициране на туристическите услуги. Само Еврожит обединява 35 организации за селски туризъм в цяла Европа, като има разработени минимални изисквания към местата за настаняване в този сектор. ECEAT (European Centre for Eco Agro Tourism) е международна организация, която обединява национални сдружения за селски и агротуризъм. Развива дейности в сферата на системи за качество, координация на проекти, маркетинг и лобиране. Стандартният сертификат на ECEAT се издава за срок от 3 години. През това време домакините трябва да подготвят своя обект за кандидатстване за следващия - *специалния, сертификат*. Те могат да планират своите инвестиции и в същото време да се ползват от маркетинговите предимства от сертифицирането. За придобиване на специален сертификат е необходимо да бъдат изпълнени минимум 60% от специалните критерии на ECEAT. Сертификатът на ECEAT за устойчиво настаняване е доказателство, че собственикът на хотела живее в хармония с околната среда, щади я, грижи се за нея. Такова чувствително и отговорно отношение се харесва все повече на туристите от цял свят и мнозина от тях търсят за настаняване точно такива места чрез пътеводители и интернет. И все пак той има по тесен периметър на приложение в алтернативния туризъм – в сферата на агротуризма и екотуризма за настаняване в обекти, предлагащи услуги с отговорно отношение към природата и традиционното земеделие. Именно поради това *„ефективно използване на природните ресурси“* е общото мото на специалните критерии на ECEAT.

България, като страна членуваща в посочените две асоциации и предоставените от тях сертификационни схеми ги адаптира към националните условия и стъпвайки на тази основа дава старта на доброволната сертификация в България през 2008 г., чрез прилагане на *марката за качество „Зелена къща“*. Това е доброволен сертификат, който оценява българското предлагане в къщи за гости и семейни хотели според международните изисквания на Еврожит, а въздействието върху околната среда се оценява по критериите на ECEAT. Целта е съобразяване с екологичните норми в къщите за гости и показване, как самите те да бъдат полезни за опазването на природата.

Зелена къща е марка за качество, която предлага адреси на гостоприемството, отбрани заради тяхното автентично посрещане и грижа за природата при обслужването на гостите си (фиг. 4). Сертификатът Зелена къща се присъжда на къщи за гости и семейни хотели, които успешно са преминали оценка за съвместимост с европейските критерии за качествено настаняване, където отрицателното въздействие върху природата е сведено до минимум. Домакините най-често са семейства от местната общност, които познават своя край и умеят да представят на гостите красотата на заобикалящата природа, чара на традиционния бит и особеностите на местната кухня. Те полагат старание стопанството им да пести природните ресурси, да не замърсява околната среда и насърчават гостите да пътуват по един отговорен начин с уважение към природата. На този етап у нас носителите на номинацията "Зелена къща" са 10 обекта, а на Сертификата "Зелена къща" – 24.

Фиг. 4. Марка за качество „Зелена къща“ – двете степени на сертификатната марка: а) номинация (временно удостоверение за 3 г.) б) сертификат, в) клубна карта

1.2. Екохотелите в селския туризъм

Прилагането на европейските екологични сертификационни норми за развитието на селските хотели и къщи за гости, като екохотели дава предимство на собствениците и ги прави по-конкурентоспособни. Въвеждането на Европейската схема за екомаркировка в България увеличава пазарния дял на екологично чистия туризъм.

Мащабно проучване, направено в Германия преди няколко години показва, че 51 процента от хората предпочитат курорти, съобразени с

околната среда, а 82% - напълно непокътната природа. Над половината от немските, австрийските и френските туристи оценяват опазването на околната среда като приоритет, а 12% считат, че разграничаването на екологичната услуга от останалите услуги е изключително важно.

По тази причина и развитието на селския туризъм преминава през определена фаза на екологизация. Почивката в естествена среда изисква прилагане и запазване на определени екологични норми и прилагане на европейските екологични сертификационни норми за функционирането на редица селски хотели като екохотели.

Покупката на определена туристическа услуга често пъти се извършва в условията на риск, поради несигурността ни в нейното качество. А това налага още повече включването на независима оценка и постъпки към определени сертификационни органи за получаване на съответното потвърждение за покриването на определени критерии.

Екомаркировката е сертификационна марка, която стимулира предлагането и търсенето на стоки и услуги, които в голяма степен щадят околната среда. В Европа и по света съществува голямо разнообразие над 40 вида екомаркировки (екообозначения) за туристически услуги, което много объркващо и намалява смисъла на означението, като разграничителен инструмент на специализираните от обикновените туристически услуги.

Когато говорим за екохотел, навлизаме в едно по-широко разбиране за понятието екотуризъм. Ако разбирането за екотуризъм е посещение на природни забележителности и наблюдение на редки видове и наслада от заобикалящата ни природна среда, когато стане въпрос за екохотел в селска среда, говорим за екотуризма като туристическа индустрия, която трябва да се съобразява с редица екологични норми. Идеята на екохотела е по време на престоя си в него туристите от една страна да не замърсяват околната среда, а от друга страна самите хотели да намаляват вредното си въздействие върху заобикалящата ги природа.

„ЕКОХОТЕЛ“ е квалификация в резултат от оценка на независим сертифициран орган, който присъжда специален знак и издава сертификат. Системата „ЕКОХОТЕЛ“ частично изпълнява изискванията на ISO 14001 (стандартът, който определя изискванията към системите за управление на околната среда). Тя е създадена

конкретно за туристическия бранш като преходна форма към една цялостна система за управление на околната среда. Пример за добра практика е Къща за гости „Вила Червен“ в Тетевенския балкан, на която е присъден златен приз за 2009 г. „Най-добра къща за гости“ и „Еко Къща за гости“ (фиг. 5.).

Фиг. 5. Сертификат за Еко Къща за гости

Въвеждането на сертификат за качество и екологосъобразно туристическо обслужване в малките места за настаняване е противодействие на застрашителното по мащаб застрояване в морските и планинските курорти на страната ни и на унищожителния ефект върху природата.

2. Европейската екомаркировка

Развитието на концепцията за алтернативния туризъм обуславя близък контакт с местната култура и природа, а също така и по-слабото влияние върху околната среда в сравнение с масовия туризъм. От друга страна, позволява много по-лесно въвеждане на разнообразни и природосъобразни практики, които не изискват големи инвестиции, свързани с:

- икономичното потребление на енергия и вода;
- управление на отпадъците;
- насърчаване на екологосъобразното поведение на туристите;
- принос към местната икономика и опазването на природното и културното наследство.

Европейският знак за екомаркировка е създаден още през 1992 г. по силата на Регламент 880/92 на ЕО с цел насърчаване разработването на „екологични продукти“ от организациите и подпомагане на разпознаваемостта им сред потребителите. През 2000 г. схемата за присъждане на екомаркировка (знака) е актуализирана с Регламент (ЕО) 1980/2000. Схемата се управлява от официално определени компетентни органи за всяка една от държавите членки на ЕС, като участието е доброволно.

Схемата за екомаркировка е официалният знак на Европейския съюз за екопродукти. Маркировката е базирана на строги екологични критерии, свързани с въздействието на продукта върху околната среда. Схемата е създадена, за да даде на потребителите ясна и достоверна информация за състава на даден продукт и неговото въздействие върху природата. Екомаркировката е вид европейски сертификат за качеството на предлаганата стока. Маркировката гарантира опазването на околната среда през целия производствен процес и разделно събиране на отпадъците от производството.

„Европейската маргаритка“ или „Цветето“ е знакът на Европейската схема за екомаркировка (фиг. 6). Той е не само **знак за високо качество, но и за особена грижа към околната среда.**

Фиг. 6. Лого на Европейската схема за екомаркировка

Въвеждането на схемата за екомаркировка е особено ползотворно не само като законодателен, но и като маркетингов инструмент. Чрез неговото използване държавата поощрява „зелените дейности“ на обектите и същевременно ги превръща в сила за конкурентоспособност на пазара.

В България Европейската схема за екомаркировка е въведена със Закона за опазване на околната среда (ЗООС). След изменението и допълнението на ЗООС през 2008 г. (ДВ бр.52/06.06.2008) в България се дава възможност за ефективно прилагане на Регламент 1980/2000 на ЕО относно Схемата за екомаркировка в България, на мястото на съществуващата Национална схема за екомаркировка (НСЕМ). Дава се основно на производители, търговци и хотели от различен мащаб. В Европейския съюз има над 1000 организации и над 20 000 продукти и услуги с екомаркировката. В България ограничителни условия на този етап се приемат най-вече - таксите за кандидатстване, както и годишните такси (процент от годишния обем на реализираната печалба). Възможност за намаляване на таксите дава Регистрацията по Европейската схема за управление на околната среда и одитиране (EMAS). На то-

зи етап в България информираността на българския потребител по темата е слаба, търсенето на такива продукти – също. Очаква се повишен потребителски интерес към такива стоки и услуги, както и сключването на повече международни сделки, при които се изисква екомаркировка.

Заявителите за получаване на екомаркировка трябва да отговарят на определени критерии (задължителни и критерии по избор), които се различават принципно от критериите за друга продуктова група. Така например критериите за продуктова група „Услуга нощувка на туристи“ са общо 84. Задължителните критерии, както и критериите по избор обхващат всеки един от етапите на извършване на услугата при развитието на селските къщи като екохотели. Критериите по избор са 47, като за всеки от тях се получават определени точки и има възможност за избор на критерии, като минималния брой точки е 16.5. Например две точки носи производството на електрическа енергия от слънцето, изолация на сградата и др.

Присъденият знак за екомаркировка е показател, че в хотела се полагат грижи същевременно и за клиента и за околната среда. Както хората имат нужда от чиста околна среда, така и природата има нужда от нас да я пазим и съхраняваме. Когато посетителят вижда „маргаритката“ е сигурен, че мястото за настаняване (хотел, хижа, къща за гости и т.н.) е най-доброто за самият него, а така също и за природата. В тази връзка маркировката показва, че са предприети мерки за:

- намаляване консумацията на вода, електричество и по-малко емисии във въздуха (от бои и химикали за почистване);
- използване на възобновяеми енергийни ресурси и енергоспестяващи и екологични продукти;
- намаляване на отпадъците и по-малко замърсяване на околната среда (пестициди, минерални торове и др.)
- екологично чиста храна от местното биопроизводство.

Предимствата на местата за настаняване с присъден знак за екомаркировка могат да се очертаят в следните насоки:

- демонстрация на високо качество и резултатност спрямо околната среда;
- екологична ефективност, възможност за намаляване на разходите;
- отговорност за добро здравословно състояние;

- маркетингов инструментариум;
- задоволяване очакванията на гостите;

Много важно място за прилагане на схемата не само на национално, но и на европейско равнище е възможността за нейния официален маркетинг. Предимствата са както за туроператорите, които рекламират висококачествена услуга с добавена стойност, а така също и за гостите потребяващи услугата.

За да е ефективно опазването на околната среда, услугите които се предлагат в местата за настаняване притежаващи знака за екомаркировка включват:

- естествена и здравословна атмосфера в стаите, общите помещения и в градината;
- естествени материали за леглата и баните;
- чист въздух и приятна обстановка със строго определени за непушачи;
- улесняване на разделното събиране на отпадъците;
- оптимизирано управление на отпадъците и енергията;
- инструкции за пестене на вода в баните и в тоалетните;
- информация за природосъобразния обществен транспорт.

От 2000 г. датират първите опити в света да се насърчи разпространението на добрите практики за устойчив туризъм, а през 2006-2007 г. започват проекти с цел да се унифицират различните видове критерии за екотуризъм. Такъв е проекта Eco-Destinet в който съвместно с други европейски партньори, България е представена от Българската асоциация за селски и екологичен туризъм (БАСЕТ). В резултат на дейността е разработен - Единен стандарт за европейски етикет за екотуризъм (EETLS), който да осигурява обща, висококачествена база за развитие на този вид дейност в Европа. Стандартът хармонизира съществуващите марки, като ги обединява под обща „шапка“.

Устойчивото природоползване в развитието на съвременния туризъм в т.ч. и селския се свързва с дейности фокусирани върху устойчивото оползотворяване и съхраняването на природното и културно-историческо наследство в интерес на местните общности и цялостното подобряване на разпознаваемостта на България, като дестинация за зелен туризъм. В тази връзка обединяването в клъстерни организации е възможно решение за редица проблеми, пред

които е изправен зеленият туризъм в България. През януари тази година (11.01.2012 г.) е създаден *Туристически клъстер „Зелената България“* от 22-ма учредители (фирми от сферата на алтернативния и зелен туризъм, както и производители на вино: 7 от учредителите са туроператори, 12 са собствениците на къщи за гости и семейни хотели, 1 увеселителен парк в района на Враца и 2 винарски изби. Главната цел на новото бизнес сдружение е повишаване конкурентоспособността на членовете му, чрез създаване на информационни и рекламни материали, участие в международни туристически борси и цялостно промотиране на зеления културен и винен туризъм в България.

В заключение може да обобщим, че устойчивото туристическо развитие включва оптимално използване на ресурсите, опазване на биологичното разнообразие; намаляване на природните, социалните и културни въздействия; увеличаване ползите от опазването на средата и ползите за местните общества в селските райони за дългосрочен период. Адекватно на очевидно *нарастващото търсене на хотели с екологосъобразна дейност е готовността на природоотговорните по съзнание туристи да заплатят макар и по-висока цена за такава услуга. Все повече потребители са склонни да заплатят по-висока цена за да отседнат в еко-хотел с отговорно отношение към околната среда.*

Прилагането на европейските екологични сертификационни норми за развитието на селските хотели и къщи за гости, като екохотели дава по-голямо предимство на собствениците и ги прави по-конкурентоспособни. Въвеждането на доброволната сертификация в България ще увеличи пазарния дял на екологично чистия туризъм. Поради това и призова на Европейската Комисия е:

„Там където искаме да стигнем е – ЗАЕДНО към устойчиво развитие на туризма в хармония с природата и посредством силата на Европейската схема за екомаркировка“

Литература

1. Герганов, Г., Николова, М. *Аграрен туризъм*. АИ „Ценов“. Свищов. 2011. стр. 253.
2. Пенерлиев, М. *Сборник селски туризъм (състояние, проблеми, тенденции)*. „Тересс проект“ ЕООД. Шумен. 2009. стр. 110-111.
3. Попйорданов, Л. *Устойчив и отговорен туризъм*. ИК „Одисея-ин“ ООД. София. 2010. стр. 78.
4. *Закон за устойчивото развитие*. ДВ бр. 12/2009 г.

5. *Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма в Република България 2009 – 2013 г.*
6. *Наредба № 3 от 15 май 2003 г. за Националната схема за екомаркировка (НСЕМ). изм., ДВ, бр. 42 от 2006 г.*
7. [<http://forthenature.org>].
8. [<http://www.baabg.org/welcome.php>].
9. *German Traveller Analysis 2002/2004.*

THE EUROPEAN ECOLOGICAL CERTIFICATION STANDARDS FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF RURAL TOURISM IN BULGARIA

Marina Nikolova

D. A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov, Bulgaria

Abstract

The success of tourism depends to a great extent on the conditions of the environment where it is practiced. The relation between tourism and the environment is reciprocal. The issues related to preserving the environment are becoming a priority for those who consume the products of agritourism. The ecologically friendly tourist services are increasing their popularity. The quality of the environment is turning into an inseparable element of the high-quality tourist services. Modern tourists are sensitive to environmental problems and this provokes a need for an efficient and adequate management of its quality. With reference to this, the development of rural tourism is undergoing a process characterized by increased attention to various ecological issues. The natural rural environment requires the application and adherence to certain ecological regulations. The application of the European Ecological Certification Standards for the development of rural hotels and guest houses as eco-hotels gives an advantage to hotels owners and increases their competitiveness. The introduction of the European scheme for eco-marking in Bulgaria also increases the market share of the ecological tourism.